

„ROMEO A JULIE Z OLDŘICHOVIC 1755“

Vlastimil Ciesar

Pohnutý příběh z časů náboženského útlaku na Těšínsku v polovině 18. století.

(téměř neznámá kapitola z našich evangelických církevních dějin, sepsaná na základě soukromého genealogického výzkumu rodové větve Jadamusů z Oldřichovic)

ÚVOD

Shakespearovský příběh Romea a Julie zná každý. Je to příběh o zapovězené lásce dvou mladých lidí, jimž v cestě ke společnému štěstí stálo nepřátelství jejich rodů. Montekův syn Romeo se prostě nemohl oženit s potomkyní rodů Kapuletů. Svoji bezvýhodnou situaci řeší mladí lidé velmi vyhrcočeným způsobem, na protest si oba vezmou život. Teprve po této tragédii dojde ve Veroně k usmíření mezi městskými rivaly.

Chtěl bych Vám dnes vyprávět příběh podobný, příběh o 150 let mladší, ale s podobnou zápletkou zapovězené lásky. Příběh se neodehrává v Itálii, ale u nás, na Těšínském Slezsku. Je to životní příběh Pavla a Zuzany z Oldřichovic, kterým v cestě ke společnému životu podle jejich představ, stála pro změnu nesmiřitelnost náboženského vyznání jejich rodů, a to v polovině 18. století.

Válka dvou křesťanských „rodů“

Ten příběh ale začíná o něco dříve, dokonce dříve než love story milenců z Verony. Na začátku 16. století se augustiniánský mnich Martin Luther odvážil vyzvat církev k revizi některých postojů, dal podnět k reformaci, k alternativnímu vyznávání víry, které se novým způsobem postavilo k Božímu Slovu, ke Svátostem Křtu, nebo Večeře Páně, k bohoslužbě. Vedle tradiční křesťanské zbožnosti tak vznikla druhá verze, jak víru vyznávat a žít – luterství, protestanství, anebo evangelictví, těmi všemi slovy bychom ten nový způsob křesťanské praxe mohli pojmenovat.

Na Těšínsku se tato alternativa zbožnosti rychle rozšířila a ujala, a když Shakespeare psal Romea a Julii, byl celý náš kraj už většinou evangelickým. A nejen náš kraj, velká část Evropy – což bylo příčinou pnutí, prvních sporů mezi oběma „rody“, pokud bychom si vypůjčili Shakespearovskou terminologii. To napětí vyústilo až k válce – trvala bezmála 30 let, mezi lety 1618 – 1648. Vyčerpané armády, a hlavně vyčerpané státní kasy, byly příčinou, že obě znesvářené strany obou národu nakonec přistoupily na dohodu. „Koho území, toho náboženství.“ My tady pod Beskydami jsme měli smůlu v tom, že ač tu tehdy žila většina evangelíků, naše země připadla pod správu katolických Habsburgů a musela se chtít nechtít podvolit dohodnuté mírové smlouvě.

Pod diktátem katolictví

Od roku 1654 tak v našich vesnicích a městech přecházejí kaple, kostelíky i kostely pod správu katolických farností – v Jablunkově, ve Vendryni a ve Stříteži – právě poslední jmenovaná bude hrát v našem příběhu významnou roli. Evangeličtí duchovní jsou vypovězeni ze služby, veřejné evangelické bohoslužby zakázány, všichni musí, alespoň formálně přijmou katolické vyznání. Posledními ostrůvky víry evangelíků se stávají jejich vlastní domácnosti, kde je jim v soukromí tolerováno vyznávání víry předků, ale bez kněze. Restrikce se stupňují, v roce 1668 je zakázáno navštěvovat evangelické bohoslužby v sousedních zemích, v roce 1669 je zakázána četba evangelické literatury, probíhají razie a konfiskace.

Hnutí odporu

V té době se ale zvedá nevidaná a pro místní vrchnost asi i nečekaná vlna odporu. Vzniká podzemní církev, evangelíci se začínají scházet na ilegálních shromážděních po okolních Beskydských kopcích, vznikají legendární „lesní kostely“, kde našim předkům Kázáním Slova Božího a přísluhováním svátostí docházejí sloužit predikanti, zakázaní pastoři z Uher. Když predikant nedorazí, čte se kázání z postily Dombrovského, zpívají se písně z kancionálu Třanovského.

Památník jednoho z takových lesních kostelů se dochoval i tady, nedaleko odtud na Goduli. Pastor Karol Michejda ve svých dějinách Evangelické církve na Těšínském Slezsku zmiňuje jako jedno z dalších tajných míst, kde se evangelíci ve druhé polovině 17. století scházeli, také Oldřichovice. To místo je na rozdíl od Goduly, nebo Zakámene v Nýdku, zatím neznámé, místní nadšenci se ho snaží vypátrat někde na úbočí Javorového, snad v Tyře.

Chalupník Adam Jadamus

Ačkoli místo, kde se nacházel oldřichovický lesní kostel neznáme, známe jméno jednoho člověka, který ho musel znát. Jmenoval se Adam Jadamus, byl to otec našeho Romea z Oldřichovic. Narodil se kolem roku 1690, takže ilegální výpravy na lesní bohoslužby zažil ještě jako kluk. Jeho otec, Jan Jadamus, Romeův dědeček, pocházel z evangelického rodu Jadamusů, který se poprvé objevuje v pozemkové knize Oldřichovic, v zápise z roku 1681, kde pravděpodobně dědeček, nebo strýček, Adam Jadamus, na sklonku života předává grunt svým potomkům.

O Adamovi, otci hrdiny našeho dnešní povídání, se více dovídáme ze svatebního záznamu. Začátkem roku 1719 si bral Evu Brukovou, a pan farář nám ho tu představuje jako „pocitivého a pracovitého“ mládence. Jeho pracovitost a pocitivý přístup k rodině a životu potvrzuje i kupní smlouva z října 1719, tedy z toho samého roku co měl svatbu, když si od nějakého Pavla Sniegonie kupuje „chalupku“ se vším

příslušenstvím v hotovosti za 88 zlatých. Jiný záznam, záznam pozemkové držby a s ním spojené daňové povinnosti z roku 1723, nám dovolují do hospodářství, v němž se už brzy narodí mladý Oldřichovický Romeo, nahlédnout podrobněji.

Jak vypadal gazdovka chalupníka Adama Jadamuse: Jeho zahrada měla rozlohu asi 700 m², vlastnil 2 krávy, které jsou ohodnoceny na 8 tolarů a 8 grošů. Výnos z jejich chovu je ohodnocen 1 tolařem ročně. Rodina hospodařila asi na 1 ha zemědělské půdy, z toho asi 0,56 ha bylo určeno setbu ozimu a jařiny, 0,4 ha tvořil úhor, užívaný jako pastviny. Polnosti měly vynášet 2 tolaře a 2 groše ročně. (grunt přibližně ležel v hranicích pozemků č. 83, 84, v současných Oldřichovicích vsi, pod restaurací Miarka)

Z výše uvedeného výčtu je zřejmé, že vedle chalupy byly nejcennějším majetkem ony 2 krávy, které byly zdrojem nejen živočišné produkce, ale i orné síly. Dalším důležitým zdrojem obživy bylo tkalcovství. Běžná chalupnická usedlost měla doma tkalcovskou dílnu. V roce 1717 se v obcích Komorní Lhotka, Smilovice, Oldřichovice počítalo od 20 do 50 tkalcovských stavů na jednu obec! Nechyběla tu ani bělidla, která utkané materiály dále zpracovávala.

Ježíšův kostel milosti na Vyšní bráně v Těšíně

Vedle rodiny a gazdovky tu byl ještě třetí klíčový životní prvek života Adama Jadamuse – evangelický sbor v Těšíně, kterého se po dlouhých 55 letech pronásledování konečně místní evangelíci dočkali. Se svolením císaře Josefa I. je tedy v roce 1709 zahájena stavba nejprve dřevěné, a později i zděné modlitebny. Slovo modlitebna užívám záměrně, protože tomuto evangelickému chrámu se prostě kostel nesmělo říkat, nebyl katolickou stranou považován za plnohodnotné bohoslužebné místo, proto ani nestál ve městě, ale za jednou z jeho z horních bran – proto kostel na Vyšní bráně. Ke kostelu a jeho sboru se přihlásilo 40 000 duší! Oldřichovičané patřili hned od počátku k velmi silným podporovatelům těšínského sboru. Svědčí o tom například dochovaný soupis, zaznamenávající účast evangelických poddaných z jednotlivých komorních vsí těšínského panství, kteří se účastnili na dostavbě nového zděného kostela a školy v roce 1724. Z patnácti jmenovaných obcí jen Komorní Lhotka, Bystřice a Mosty u Těšína posílají na brigádu více brigádníků – 4, než Oldřichovičané – ti vysílají 3 pracovníky, spolu se Smilovicemi, Návším, Bukovcem, a Milíkovem.

Rodina Adama Jadamuse

Do života tohoto čerstvě vzniklého společenství evangelické církve, se hned zapojila i rodina Adama a Evy Jadamusových. Měli tam svatbu, o níž už byla řeč, a také tam pokřtili všechny své tři děti. Nejprve na jaře 1721 syna Jurka, potom o 7 let později dcerku Marynku, a nakonec našeho Romea, který dostal jméno Pawel. Odteď mu tedy budeme už říkat Pawel, Pawel Jadamus. Narodil se 27. června 1732, za kmotry mu

byli Jiří Martinek, nebo Morcinek a Marie Rusniaková, anebo bychom mohli číst také Rusnoková. Uvádím jména kmotrů záměrně, protože záhy na ně opět narazíme, v jedné důležité souvislosti.

Kdybych se narodil v roce 1732

Pawel Jadamus se narodil 2 roky po tom, co bylo z Těšína v procese s pietistickými pastory vypovězeno 5 zakladatelů evangelického sboru: pastoři Muthman, Steinmetz, Sassadius, vedoucí školy rektor Jerichovius a jeho zástupce Sarganek. Pietismus byl jedním z proudů luterské zbožnosti, který usiloval o prohloubení víry po otřesech, kterými Evropa prošla během 30leté války. První těšínské pastoři se ovlivnění tímto hnutím, snažili do srdci svých posluchačů vštěpovat nejen suchý katechismus a věrouku, ale vroucí zbožnost. Jejich 20leté misijní působení v Těšínské farnosti, zanechalo hlubokou stopu v životech zdejších evangelíků.

Pawel Jadamus se narodil za císaře Karla VI., který byl v určitém smyslu reformním panovníkem – za jeho vlády se v Čechách začala budovat silniční síť, u nás ve Slezsku sjednotil berní systém. V otázce náboženské už tak proreformní nebyl, naopak, byl vychován na španělském silně katolickém dvoře, což se promítlo i do jeho vlády, která byla silně katolicky orientována – to se odrazilo i v životě evangelické menšiny na Těšínsku, v rámci silně katolicky orientovaného Rakouska.

Když bylo Pawlovi 8, Karel VI. zemřel a na jeho místo nastoupila jeho dcera, nám známější, a pověstná Marie Terezie. Hned na počátku její vlády se událo jedna důležitá věc, která později ovlivní životní příběh Romea z Oldřichovic – Císařovna Marie, záhy po nástupu na trůn prohrála Prusko-Slezskou válku a Rakousko přišlo o celé Dolní Slezsko. Už za Bohumínem začínalo Pruské území. Mimo jiné to zasáhlo i Těšínský evangelický sbor, a to tím, že v Pruském záboru zůstala Pszczyna, významná obec, jejíž šlechta ale i obyvatelé patřili mezi hlavní fundátory nedávno vzniklého sboru.

Ale život člověka vyrůstajícího v prostých poměrech chalupnické usedlosti pod horami, určoval zejména radosti a starosti všedního dne, nejen nějaká vysoká politika. Mezi starosti všedního dne se v době Pawlova dětství počítala hlavně morová epidemie. Ta v první čtvrtině 18. století zachvátila Evropu a pronikla i na Těšínsko. V některých vesnicích vymíraly celé rodiny. Právě v té době napsal první těšínský pastor Jan Muthman knihu „*Wierność Bogu i cesarzowi czasu powietrza morowego należąca* (Brzeg 1716), ve které jako formu ochrany před nákazou kombinuje zásady hygieny s pobídnutím k vroucnější víře a modlitbám. Právě v této knize se u nás poprvé objevuje píseň, která se později mezi našimi předky stane jednou z nejpopulárnějších: „*Kto się w opiekę odda Panu swemu*“. Na morovou epidemii navázala deštivá léta 1735-36, kdy vydatně pršelo. V roce 1736 v létě pršelo bez přestávky 10 týdnů, úroda byla zcela zničena. V roce 1737 proto nastal hlad a rozšířil se tzv. „hladový tyfus“. Lidé opět hromadně umírali.

Tyto tvrdé životní rány připravily o život oba dva Pawlovy sourozence. Bratr Jurek zemřel ještě jako kojeneček, dvouletý, v roce 1723. Sestřička Marynka zemřela jako 9-letá v roce 1737, právě v onom hladovém roce. Malý Pawel měl v té době sotva 5 roků. Možná, že rodiče už už čekali, kdy si smrt vezme i jejich poslední dítě. Ale Pán Bůh chtěl, aby tento klučina zůstal naživu.

Kulisy dramatu

Už v době Pawelkova dětství se připravovaly kulisy k jiné dramatické zápletce, která měla být v jeho životě mnohem tvrdší ránou než mor, nebo tyfus. Císař Karel VI. a vůbec vrchnost se zalekla těšínských evangelíků. Když začátkem 18. století pod politickým tlakem Švédska dovolila výstavbu evangelické modlitebny, asi nepočítala s takovým zájmem a hlavně ne s nárůstem počtu členů. Přibývalo případů, kdy lidé po celých rodinách přestupovali od katolictví k luterství.

Není proto divu, že se katolická vrchnost snažila všemi způsoby uhasit požár evangelické „hereze“. Hlavní úlohou dne bylo zabránit tomu, aby přibývalo evangelíků. A tak v roce 1724 vychází zákon, upravující výchovu dětí v tom smyslu, že synové budou vychováni ve víře otce, dcery ve víře matky. Ale brzy se ukázalo, že slezský člověk je stvořen ne tak snadno manipulovatelný – lidé tento příkaz prostě ve velkém ignorovali. A tak vrchnost musela přitvrdit. V roce 1737 byla znovuobnovena činnost Náboženské komise, nechvalně známá z roku 1654 násilným převzetím kostelů. V roce 1748 se začala pořizovat listina „špatně vychovaných“, tedy těch, které nevychovali podle pravidel. Ten, kdo měl ve svém rodokmenu být jen jednoho katolického předka, byl nucen vrátit se ke katolické víře. Nové přestupy na evangelickou víru už nebyly tolerovány, a to i v případě smíšeného manželství. Takový sňatek byl možný jen v tom případě, že evangelík přestoupil na víru katolického partnera. „Špatně vychované“ bylo nutno převychovat a tak se v roce 1749 pro ně u Ustroně otevřel sirotčinec. Děti zde umístěné byly často násilně odebrány rodičům, kteří se je sice před svatbou zavázali vychovávat v katolickém duchu, ale nečinili tak.

V roce 1750 bylo vydáno nařízení o neplatnosti tajných sňatků smíšených párů za hranicemi země, které se začaly množit po tom, co jim je katoličtí duchovní přestali umožňovat. K zneplatnění těchto sňatků byl přidán trest 3měsíčních nucených prací na panských statcích, nebo na jablunkovských šancích, děti z těchto manželství byly považovány za nemanželské, a tedy určeny ke katolické výchově. V roce 1753 byl k nařízení vydán dodatek. Pokud tyto nezákonně sezdané páry chtějí žít v řádném manželství, musí uzavřít opětovný sňatek. Na tyto a další záležitosti měla dohlédnout také nově vzniklá misijní stanice, která vznikla v roce 1755 při farnosti ve Stržiteži s cílem misijně působit mezi evangelíky, kterých bylo v jejím obvodu stále ještě velké množství. Komise se činná, mimo jiné i tak, že vedla soudní spory s fojty Wisly, Dziegielowa, Konské, Oldřichovic a dalších vsí proto, že málo dbali o to, aby vedly děti, zejména ty „špatně vychované“, ke katolické víře. Uvést tento dobový rámec bylo nezbytné, abychom alespoň trochu pochopili

drama zapovězené lásky Pawla Jadamusa a Zuzany Kubiczkové, které v mnohém neslo Shakespearovské rysy.

Zuzanka z Konské

Asi jste si všimli, že konečně zaznělo i jméno naší Julie – v našem případě Zuzany, rozené Kubiczkové. Přišel čas si všimnout i jejího příběhu. Zuzanka se narodila 10. června 1734. Pohled do křestní matriky Střítežské fary prozrazuje, že otec se jmenoval Jan a byl evangelíkem, maminka se jmenovala jménem Ester, a byla katolického vyznání.

O mamince Ester nic dalšího nevíme, jen to, že spolu s manželem evangelíkem Janem Kubiczkem žili v Konské. Jejím majitelem byl těšínský kníže, který později ves odprodal. Na rozdíl od Oldřichovic, Konská nepatřila do svazku obcí Těšínské komory, ale byla samostatným panským dvorem. Na konci 15. století byl jejím držitelem Václav Sobek z Kornic, potomek starého slezského rodu. Sobkové patřili mezi horlivé stoupence reformace, Burian Sobek, doktor práv, se na studiích ve Witembergu osobně seznámil s reformátorem Martinem Lutherem. Kolem roku 1652 vystavěl jeden ze členů Sobků z Kornic, Jan Jiří, v Konské menší barokní zámek, který reprezentoval rodové sídlo. Také další majitelé panství Konská, Skrbenští z Hříšče, či Gočálkovští z Gočálkovic, patřili mezi významnou evangelickou šlechtu. Není tajemstvím, že Sobkové a Skrbenští tvořili spolu z Bludovskými z Bludovic první správce a mecenáše nově vzniklého evangelického sboru v Těšíně v roce 1709.

Zdá se tedy, že evangelíci měli v Konské silné duchovní zázemí. Do těchto souvislostí tedy můžeme zařadit otce Zuzany Jana Kubiczka, jehož předkové mohli sloužit na dvorech zmíněné evangelické šlechty. Maminku Ester zase můžeme spojit s obdobím rekatolizace, kdy se mohly do konfesijně heretické obce v průběhu 2. poloviny 17. století přistěhovat katolické rodiny, aby obraz výhradně luterského panství trochu vylepšily. Možná v té době do Konské přicházejí předkové maminky Ester. Je možné také to, že se matka později, po seznámení a po sňatku s evangelíkem Janem, nakonec přimkla k jeho víře, ačkoli formálně musela přiznávat své katolické vyznání. Zdá se, že po vzniku evangelického sboru v nedalekém Těšíně v roce 1709, tam společně začali docházet na bohoslužby.

Místo seznámení – ples, či bohoslužba?

Je známo, že Romeo a Julie se seznámili na Maškarním plese, který se konal v domě Julie, u Kapuletů. Otázka související s touto přednáškou zní, kde se mohli potkat a seznámit mladík z Oldřichovic a dívka z Konské pocházející z obyčejných chalupnických poměrů, kolem roku 1750? Odpověď se přímo

nabízí – no přece na bohoslužbě v Těšínském evangelickém kostele. Teď si dovolím maličko popustit uzdu své fantazii a budu Vám vyprávět, jak pokračovala milostná zápletka mezi Pawlem a Zuzanou. *Mladý Pawel Jadamus sedí v těšínském kostele se svoji matkou a netrpělivě se ohlíží za sebe. Několik lavic za ním vždycky sedává se svým otcem Zuzanka z Konské. Konečně se objevili. Pohledy obou mladých lidí se spolu setkají. Usmějí se na sebe. Pawlův úsměv nemůže zakrýt hlavně úlevu z toho, že Kubiczkovi nakonec dorazili. Dívčin úsměv prozrazuje spíš vzrušení, záchvěv srdce. Dnešní neděle bude totiž úplně jiná než ty předchozí, kdy jí Pawel se svoji maminkou doprovázel domů cestou do Oldřichovic. Dnes se u nich zastaví na oběd, požádá její rodiče o ruku a domluví se svatba.* Tak nějak se to všechno mohlo odehrát, dobře se to před nimi rýsovalo. Pěknou scénu zasnub kalila asi jediná skutečnost, Pawlův otec Adam Jadamus se jich nedožil. Zemřel asi 10 let před tím, na podzim roku 1741, ve věku 56 let.

První zádrhel

Svatba byla plánována asi někdy na zimu roku 1753, dříve než začnou jarní práce na poli. Vzít se v té době v evangelickém kostele ale nebylo vůbec snadné. Ke každému křtu, sňatku, nebo pohřbu, při kterém jim měl posloužit jejich evangelický kněz, si museli u příslušného katolického kněze vyžádat licenční lístek, povolení, a zaplatit za něho tzv. štólový poplatek. Jadamusovi z Oldřichovic museli licenci vyřizovat na faře ve Stříteži. Právě tady se, asi začátkem roku 1753 se odehrála jedna z klíčových scén našeho příběhu. Mohlo to probíhat asi takto: Mladý pár klepe na dveře katolické fary ve Stříteži. Přišli požádat o vydání licenčního lístku, který by jim povolil vzít se ve svém evangelickém kostele v Těšíně. Pán farář snoubencům pokyne, aby se posadili na lavici. Otevře knihu křtů a ověřuje údaje. Jadamus Pawel, v pořádku. Susana Kubiczek, a v té chvíli se jeho tvář zachmuří a hlas se zpřísní. V zápise o křtu Zuzany z června roku 1734, který jsme si už promítali, našel totiž klíčovou poznámku o tom, že její matka Ester je uvedena jako katolička: „Vy nemáte co pohledávat v evangelickém modlitebně, a pokud se chcete vzít, jedině v naší katolické církvi.“ To je poslední odpověď kněze, a drama zapovězené lásky Romea a Julie z Oldřichovic začíná.

Zuzana vychází z fary s pláčem, Pawel začíná reálně uvažovat. Co mohou udělat? Přestoupit na katolickou víru. To se mu přičí. Druhou možností je útěk. Mohli by zběhnout za hranice do evangelického Pruska, jako před 2 léty příbuzní jeho kmotrů Morcinkovi a Rusniokovi.

Zběhové roku 1751

Dostáváme se k těm méně známým podrobnostem z našich církevních dějin, jak vás o nich informoval už podtitul dnešní přednášky. Právě komplikace s předky katolického vyznání, jako u Zuzany Kubiczkové, které se nedaly nijak zákonně obejít, jedině svatbou v katolickém kostele, nebo posíláním dětí do katolického náboženství, byly příčinou hromadných útěků členů rodin, anebo celých rodin kolem roku

1750 do sousedního Pruska, které se v té době nacházelo jen kousek odtud, už za Bohumínem. Asi největší vlna zběhů se počítá na rok 1751, kdy Těšínsko podle dochovaných statistických údajů opustilo v první vlně 480 osob! Druhá vlna utečenců následovala v říjnu 1751, tu tvořilo 162 osob.

Uvedu pro zajímavost jen seznam lidí z okruhu našich hlavních postav, seznam Oldřichovických utečenců, 23 obyvatel Oldřichovic: Jan Jaracz, dcera Pavla Sikory, Adam Liberda s dcerou Boldysou, Jan Ruśniok se ženou, 2 dcery Adama Ruśnioka, Jerzy Świerczek se ženou a 2 dětmi, 2 synové zesnulého Michala, **dcera Maryny Ruśnik**, dcera Kadlubce, Jakub Uhlorz se ženou a dcerou, synové Matouše Liberdy a **syn Adama Morcinka**. Silně zvýrazněni jsou lidé, kteří patřili k nejbližším lidem Jadamusů, z rodin kmotrů Pawla.

Nejčastější cílovou destinací uprchlíků se stalo Pszczyńské panství patřící šlechtickému rodu Promnitzů, a to z několika důvodů. Ten první byl spojen s úzkou provázaností Pszczyzny a evangelického sboru v Těšíně, ke kterému se Promnitzové připojili hned po jeho vzniku. Evangelíci z Těšínska měli tedy se Pszczyňnou vytvořeny úzké kontakty. Druhým důvodem pro útěk pronásledovaných evangelíků do okolí Pszczyzny byl ten, že panství, které se po roce 1747 stalo součástí evangelického Pruska, leželo hned za nejbližší severní hranici Těšínského knížectví. Dalším důvodem emigrace do Pszczyzny mohl být i fakt, že v roce 1748 vyhořel zdejší nově postavený kostel a s ním prakticky celé město. Knížectví tedy potřebovalo každou volnou ruku, k obnově města i kostela a příliv nových přistěhovalců byl vítán.

Myslím, že myšlenka na útěk musela napadnout i náš zamilovaný pár, Pavla a Zuzanu. Ale byla tu jedna zásadní věc, která mladý pár od tohoto dobrodružství odradila – vdova Eva Jadamusová, Pawlova matka. Prodat grunt by snad ještě šlo, ale vytrhnout 50-letou maminku z jejich rodových kořenů, na to srdce neměli. Zvolili proto druhou možnou krizovou variantu: Tajný sňatek!

Tajný sňatek!

Mnoho podobných mladých párů, kteří neobdrželi oficiální licenci na katolických farách k legálnímu sňatku ve svém evangelickém kostele, se rozhodlo pro tento netradiční typ svatební turistiky. Pravděpodobně byli v kontaktu s těmi, kterým se podařilo zběhnout do Pruska. Tito jejich známi jim pomohli domluvit schůzku s místním knězem, a toto „*matrimonis clandestine*“, jak bývá v dokumentech uváděno, uskutečnit. Pravděpodobně někdy koncem zimy, asi v dubnu po Velikonocích roku 1753, se na takovou ilegální výpravu, někde do okolí Pszczyzny, možná přímo do nově vybudovaného a po požáru opraveného kostela, vydávají i Jadamusovi a Kubiczkovi, možná jen samotní snoubenci, aby si tu za těchto velmi nestandardních okolností slíbili věrnost a lásku.

Sporządzić grunt

Pavlík si tedy domů, na jaře 1753 přivedl novou gazdinou a na domácím gruntu začali hospodařit spolu s ovdovělou maminkou. Podle dobových zvyklostí, bylo hospodářství přepsáno z matky Evy na syna Pawla. Stalo se tak koncem května 1753, jak se o tom můžeme dočíst z gruntovní knihy Oldřichovic: *Léta Páně 1753 dne 1 Júna przedstupil przed registra dedinské vspomenutý Pavel Jadamus a předložil kup z 28.mája zapsaný, podla kterého on chalupu od vdovy Evy po nebohém Adamu Adamusu ze všíkým příslušenstvím za 88 zlatých ukúpil...*

První potomek - Pawel Jadamus 22. 2. 1754

Příběh mladé rodiny se vyvíjí zdárně. Modlí se, pracují, navštěvují Těšínské bohoslužby a za necelý rok čekají rodinu. Prvorozený syn se narodí v únoru 1754. Ale právě s ním, lépe řečeno s jeho křtem vstoupily do života nové problémy. Licenci pro povolení křtu v evangelickém kostele pochopitelně neobdrželi. Katolický farář navíc zjistil, že se vzali nezákonně. Pravděpodobně jim syna přislíbil pokřtít pod podmínkou, že se zavážou znovu oddat v katolickém kostele a že jej budou vychovávat jako katolíka. A aby se na nic nezapomnělo, 22. února 1754 do křestní knihy raději poznamenal, že maminka Zuzana je „male educati“ – vychována ve špatné víře, a že se Pawel narodil z neprávoplatného sňatku - „*matrimonis clandestine*“.

Romeo a Julie z Oldřichovic se dostali do velmi svízelné situace. Bylo ta hra vabank, buď, anebo. Buď to vzdají a stanou se všichni katolíky, a budou mít pokoj, anebo se vzepřou a budou věřit, že je minou tresty, o kterých je s určitostí informoval pan farář ze Stříteže: Otcí hrozily tříměsíční nucené práce na hraničním opevnění na Jablunkovských šancích, matka mohla být poslána na službu na některou z katolických far, chlapec do domova pro sirotky v Ustroni na převýchovu a grunt konfiskován.

Prymusovi z Těrlicka

Abychom alespoň trochu pochopili, co všechno bylo v sázce, seznámme se s konkrétním příběhem rodiny Prymusů z Těrlicka, který se odehrál ještě 17 let po tom, co se Pawel se Zuzanou tajně vzali. Úřady přišly na to, že Prymusova žena přislíbila vychovat své dvě dcery v katolické víře. Když se ukázalo, že se tak neděje, byla rodičům starší dcera odebrána a umístěna v klášteře Alžbětinek v Těšíně. Prymusovi museli za její výchovu platit 80 rýnských ročně. Později dceru přemístili do domova sirotky v Ustroni, odkud se jí podařilo utéci. Rodiče na nic nečekali a obě své dcery vyslali za hranici do Pszczyny. Následky tohoto protistátního činu byly pro rodinu zdrcující. Jejich usedlost propadla ve prospěch státu, manželé Prymusovi měli být vězněni tak dlouho, dokud se jejich dcery nevrátí. Manžel ve vězení zemřel. Ženě dále hrozili

těžkými robotami a okovy, pokud se dcery nevrátí. Dcery se nakonec vrátily, matka byla osvobozena, ale pouze za tu cenu, že své dcery musela nadobro odevzdat do výchovy katolického poručníka.

Obnovený sňatek – Recopulati sunt

Jadamusovi váhali. Rok a půl bojovali o správné rozhodnutí. Ale střet dvou nesmiřitelných rodů, dvou vyznání nemohl být vyřešen kompromisem. Buď jedno, nebo druhé. Jak se Jadamusovi rozhodli? Pravděpodobně s ohledem na maminku, a asi nejvíce s ohledem na malého synka, se rozhodli zachránit ho před násilným odebráním a udržet celou rodinu pohromadě, jediným možným způsobem. 6. srpna 1755 se zlomení a pokoření nechali znovuoddát ve Střítežském katolickém kostele. Z onoho dne nám pan farář František Böhm zanechal obsáhlý zápis, kterému vévodí především klíčová věta: „*In ferie ecclesia recopulati sunt*“ – „ve správné církvi jsou znovuoddáni“. A následuje druhý klíčový dovětek o tom, že se oba manželé před sňatkem zavazují v katolické víře vychovávat dosavadní děti i ty, které z jejich svazku ještě vzejdou.

Právě tady se dotýkáme tragického hrotu příběhu Rome a Julie z Oldřichovic 1755 – nikdo nezemřel, nikdo nebyl zabit, ale cosi muselo být zraněno hluboko v jejich srdcích, svědomí dvou evangelíků, kteří toužili zachovat víru předků, bylo poznamenáno velkou čmouhou. Neustále si museli klást otázku: Jsme zrádci? Měli jsme vytrvat? Ale unesli bychom vzájemné odloučení? Co by s námi bylo? Právě v tomto bodu je příběh našich hrdinů nadčasový, protože mezi řádky tytéž otázky klade i nám? Jak bychom se zachovali ve stejné situaci my? A možná míří i do let nedávno minulých, a ptá se, jak jsme se zachovali jako křesťané v době komunismu, jak moc jsme ve věcech naší víry kapitulovali pod nátlakem režimu?

Otázka za otázkou toho roku 1755 určitě pronásledovala rodinu Jadamusů. A vracela se, kdykoli se narodil další potomek a kdykoli ho museli nést ke křtu do katolického kostelíka v Gutech, nebo Stříteži, a později posílat na katechismus vedený páterem Böhmem.

Potomci

Těch otazníků bylo nakonec 8. Tolika dětmi Pán Bůh rodinu Jadamusů z Oldřichovic požehnal. Vedle prvorozeného Pavla (22. 2. 1754), to byli: Marina (28. 2. 1756), Adam (25. 9. 1758), Jiří (8. 4. 1764), Susanna (16. 10. 1766), která ovšem v 10 letech zemřela, Anna (21. 2. 1769); Eva (10. 6. 1771), ta zemřela ve 2 letech a konečně benjamínek rodiny Andrej (11. 12. 1774). Co je na křestních zápisech dětí zajímavé, jak si farnost ve Stříteži evidovala jejich rodiče. Otec Pavel je stále veden jako luterán, a maminka Zuzana, ani po právoplatném katolickém obřadu, tu není vedena, jak bychom čekali, jako katolička, ale jako „špatně vychovaná“ katolička. Ten cejch si měla nést celý život. O čem to svědčí? Myslím, že o tom, že ačkoli je střítežský páter zlomil, přinutil k slibu vychovávat děti v předepsané víře, přesto jim nevěřil a asi počítal

s tím, že ty staré už nepřevychovává, ale jejich děti, novou generaci ano, ty chtěl získat. Hodně to připomíná situaci u nás za komunistického režimu. Ti staří ať ještě dočkáme, ale mládež ta bude už naše – jiskřičky, pionýr, Svaz socialistické mládeže byly střediska této převýchovy. Než se podíváme, jak se tato převýchova povedla, nebo nepovedla v rodině našich hrdinů, nakoukněme do jejich všedního, běžného života té doby.

Nový grunt č. 84

Vedle duchovních zápasů, museli Jadamusovi zápasit také o své živobytí, starat se o hospodářství. Navíc na jaře roku 1766 Pawlovi zemřela maminka, v 62 letech. V tomtéž roce vypuklo na Těšínsku selské povstání, jeho příčinou byl nejen náboženský útlak, ale také hospodářský, zvyšující se daně, robotní povinnosti. Císařovna Marie Terezie vzala tento protest velice vážně, a rozhodla se pro celou zemi sjednotit berní systém. Proto v roce 1770 vycházejí nové urbáře, jakési seznamy hospodářů a jejich povinností. Urbář byl tehdy sepsán i v Oldřichovicích, a právě on nám dovoluje nahlédnout pod pokličku všedního života Romea a Julie z Oldřichovic.

Pawel Jadamus je tu uveden jako malý chalupník, který hospodaří už na novém gruntu č. 84, který zřejmě v mezi čase vybuďoval na pozemku původního gruntu. Negazduje tu sám, ale se společníkem Janem Brukem, ten je uvedeným pod číslem popisným č. 86, hned v sousedství. Jan Bruk byl příbuzný Pawlovy maminky, která byla rozená Bruková. Malý chalupník Pawel Jadamus se svým společníkem Brukem jsou povinni ročně odvádět 1 tolar 30 grošů a k tomu 1 den týdně robotovat na panském. Oba ještě musí odevzdat 1 kus čisté příze nejvyšší kvality.

V jiných historických pramenech, v pozemkové knize Oldřichovic se dochoval záznam z 29. dubna 1790, kdy v 58 letech odchází Pawel Jadamus na výminku, řekli bychom do důchodu, a předává grunt nejmladšímu synovi Andřejovi, jak to bylo v těch dobách zvykem. Text kupní transakce je zajímavý, podrobně mapuje hospodářské i osobní poměry v rodině: *Leta Panie 1790, 29. aprila w dziedzinie Oldrzichowic stal se grunt. kup caly dokonaly nyní i na budúce czasy trvanlivý erbom (dědicům) I potomkům nezruszitelný následujícím...spůsobem, že grunt odprodal Pavel Adamus svůj vlastní chalupniczy grund sub.no.84 synovi svému nejmladšímu Andrysovi Adamusovi za sumu 120 zl, Přidává prodavatel ručiteli 2 kadluby (dřevěné nádoby na obilí) , 1 stryh (truhla na šaty), 1 beczku pro kapustu, kotel železný v peci, 2 sekery, 1 lopatu, 2 motyky, varštat tkalicki se vším náčiním i jednu jalovicu. Vymlůvá sobie prodavatel při hospodáři mieszkani v jednej jizbie komoru, vedle jizby pro vysevani kus pola pod zahradu na dva věrtele starej míry vysevku, jednu lúku nad polem vedle samej zahrady od zahunov do vyšnej olše, kus zahrady od „přikopki“ až nad jabloň, jak také v sadku zahrádku za přikopku item 2 hřádky, dvě jabloně, „somsiek“ jeden v stodole, jednu kravu pásti svým pastýřem a to všecko až do smrti otce i matky*

Toleranční patent a sbor v Bystřici

Touto informací z roku 1790 jsme ale přeskočili událost, která má pro naši přednášku daleko větší význam. 10 let nazpátek, když měl Pawel Jadamus 50 let, zažil spolu se svoji rodinou průlomovou událost. Došlo ke společenskému převratu. Císař Josef II. vydal Toleranční patent, který po letech perzekucí opět dovolil evangelíkům částečně svobodně vyznávat svoji víru, dokonce postavit si svoje modlitebny a scházet se v nich k bohoslužbám. Myslím, že to bylo pro hrdiny našeho příběhu velké zadostiučinění, po tom všem, čím si prošli v nejlepších létech života. Teď, skoro už na stará kolena se dočkali. Dokument o tolerování jiného než katolického vyznání vyšel 13. října 1781. Pro Jadamusovy byl klíčový zejména článek č. 6: *Od dávání dosud obvyklých reversů při sňatcích se strany nekatolíků v příčině výchování jejich dětí v římsko-katolickém náboženství má se od nyníška úplně upustiti...* To znamenalo, že Jadamusovi mohli od této chvíle všechny své syny legálně vychovávat opět v evangelické víře. Ačkoli stále platilo, že ve smíšených manželstvích pokud je matka katolička, budou dcery vychovávány po matce ve víře katolické. Takže je otázka, jak to bylo s maminkou Zuzanou a děvčaty, jestli ten cejch „špatně vychované“ jí bral za katoličku, anebo spíš už za nenapravitelnou evangeličku? To můžeme nechat otevřené.

Toleranční patent spustil stavitelskou vlnu tolerančních kostelů. 25. července 1782 byl i v nedaleké Bystřici položen základní kámen pod budovu evangelické modlitebny, jak se našim kostelům tehdy říkalo. Jadamusovi z Oldřichovic se k nově vznikajícímu sboru připojili společně s mnoha evangeličky z okolních vesnic. Ačkoli i oni byli nadále vystaveni byrokratické perzekuci, kterou umožňoval 4. článek tolerančního patentu, citují: *„štolní poplatky zůstanou ... vyhrazeny řádnému faráři“*. Evangelický pastor je tu stále pokládán za „neřádného“ faráře a hlavně, evangeličky musí stále veškeré církevní obřady hlásit na katolické faře a platit za ně. Tento systém trval až do roku 1848, kdy byly konečně evangelické matriky uznány jako právoplatné listiny a bylo upuštěno i od poplatků. Nicméně, ledy se hnuly a Jadamusovi se už ničím a nikým nenechali odtrhnout od víry svých předků.

Sňatek syna Andrzeje

Když bylo Pawlovi Jadamusovi 60 let a jeho manželce Zuzaně 58, dožili se právě v Bystřici v evangelickém chrámu, tehdy ještě dřevěném, dojemné chvíle, když byli svědky svatby syna Andryse, jak mu říkali. Bral si o 2 roky starší Ewou Valachovou z Tyry. Jejich vztahu požehnal první bystřický pastor Andrej Paulini, bylo to 11. listopadu 1792. Za svědky jim byli tehdejší fojt Oldřichovic Jiří Stonawski a příbuzný Jan Jadamus. To, co bylo upřeno jim, bylo nyní konečně dopřáno jejich dětem. Tady se ukázalo, že ač dlouhých 27 let formálně splňovali podmínky, ke kterým byli donuceni, křtili děti v katolickém kostele, posílali děti na katolický katechismus, doma, za zavřenými dveřmi s největší pravděpodobností děti

vychovali ve svém vyznání, jak ho převzali od svých rodičů a jak byli zvyklí. O tom svědčí i to, jak se hned od počátku po vydání tolerančního patentu, jejich děti hlásí k víře svých předků. Viz Andrzej a jeho svatba.

Závěr: Zemřeli staří a sytí dnů

Blížíme se k závěru příběhu Romea a Julie z Oldřichovic, můžeme konstatovat, že nakonec jejich příběh měl dobrý konec. Dožili se nejen mnoha vnuků, pravnuků, ale především svobody vyznání, která jim byla tak dlouho upírána.

To co jim dobové okolnosti vzaly, jim Pán Bůh v závěru života bohatě vynahradil. Oba dva požehnal dlouhým věkem. Pawel Jadamus se dožil téměř 100 let, zemřel 2. prosince 1827, ve věku 95 let. Matrikář mu těch 5 let ještě přidal a tak v jeho úmrtním zápise skutečně magická cifra 100 figuruje. Stovky se pravděpodobně dožila Julie, manželka Zuzana. Zemřela někdy po roce 1832. Koncem toho roku ji ještě vzpomíná, jako žijící, její vnuk Pawel, když předává rodinný grunt další generaci! Byla ročník 1734, takže minimálně 99 let měla, když si i jí Pán Bůh odvolal. Oba dva, spolu s manželem jsou pochováni na evangelickém hřbitově v Oldřichovicích vsi, nedaleko gruntu, na kterém žili a pracovali.